

מבט על החיים – פרשת בשלח

סיבה תכליתית וסיבה משרתת

המשגיח הגה"צ רבי אליהו דסלר זצוק"ל בספרו מכתב מאליהו (פרשת בא) מדריכנו בנתיב העבודה, ולאורו נצעד: בחור אחד נסע מעירו לעיר אחרת לישיבה ללמוד תורה. והיה כי נשאל אותו: "למה באת לכאן?" ישיב: "ללמוד תורה". אבל המשיב: "יען שהרכבת הביאה אותי", בלי ספק שהינו חסר דעת, כי הסיבה המבוקשת היא התכלית אשר לשמה השתמש ברכבת לנסיעתו, ואין נסיעת הרכבת אלא סיבה משרתת לתכלית. נסיעת הרכבת תהיה כמובן התשובה המתאימה לשאלה הפחות חשובה "כיצד הגעת לכאן?" אבל על שאלת "למה?" אין לענות אלא בפירוט תכלית הנסיעה. דבר זה נראה פשוט מאד, אך הלוואי והיינו זוכרים אותו בחשבנו על המאורעות היום-יומיים שאנו נתקלים בהם. אם נתבונן נראה שכרגיל אין אנו מתעניינים בסיבה התכליתית, אלא מבחינים ומתעניינים בעיקר בסיבות המשרתות. למשל בשעת מחלה, אנו חוקרים תמיד כיצד התפתחה המחלה, או מה היה מהלך המאורעות שהביאו אליה, ואף בשעה שנשאל מדוע חלה פלוני, נשיב בפירוט הנסיבות שגרמו לה, כגון שהחולה יצא מביתו מזיע ביום קר וכו'. מעולם לא יעלה במחשבתנו לתהות על מהות תכלית המחלה.

האיש הגשמי, בן העולם הזה, אינו רואה בכל דבר אלא את המקרה בלבד, ולא את התכלית. אבל האדם הרוחני יודע את התכלית, ולכן אינו מתעניין ביותר בסיבות המשרתות. ברורה לו כשמש בצהרים תכלית כל המאורעות שאינה אלא להעירנו וללמדנו את הדרך הנכונה אשר נקדש בה את שמו יתברך, ואשר היא היא תכלית עצם מציאותנו בעולם. נתבונן נא כיצד השיבו חז"ל על השאלה: "מהיכן בא?" (מכתב מאליהו פ' בא, עמ' 239).

העולה מתוך דבריו שבכל עניין ועניין - קטן כגדול - מענייני העולם הזה, עבודת האדם היא להתבונן ולראות תמיד את הסיבה התכליתית שבו! ולא רק את הסיבה המשרתת, הסיבה התכליתית היא החשובה ביותר מכל הסיבות – לדעת שלכל דבר בטבע יש תכלית!!!

ואכן, האפשרות היחידה להגיע לכך היא על ידי שיפנים רגע רגע שכל הקורה אותו מכוון מלמעלה מאת הבורא יתברך בעצמו באופן המדוקדק והמושגח ביותר שיכול להיות, וככל שיקבע דבר זה בנפשו יראה ברורות שבכל מאורעותיו בעולם הזה תמיד תהיה מחשבתו ומגמתו סביב הסיבה התכליתית והשאלות - יהיו בעצם – התשובות, כיון שכל ענין יובן שבא לו בהשגחה עליונה, ממילא יראה שאין לו שום ספקות או שאלות או חלילה ח"ו טענות וכיוצא בזה.

מטרתה של מכת החושך

על פי יסוד זה המשך הגר"א דסלר לבאר שם את עניינה של מכת חושך שפקדה את מצרים: "מהיכן היה אותו חושך (של מצרים)? ר' יהודה אומר מחושך של מעלה, ור' נחמיה אומר מחושך של גיהנם" (שמות רבה, וילקוט פ' בא).

ופירש מהר"ל (בפרק לד מספר גבורות ה') "חושך" פירושו העדר, ובאדם ישנם שני מיני העדר: בהיותו נברא ואינו קדמון נצחי, הריהו חסר בעצם, כי יש התחלה להיותו אשר קודם לכן היה נעדר. ומצד חסרון שלימות במעשיו. האחד הוא אשר כינו חז"ל "חושך של מעלה", אשר מזה יש ללמוד שהעולם כשלעצמו הוא חושך, ודבק בו ההעדר מצד שהוא נברא ונפרד מהמשפיע ברוך הוא. והשני "חושך של גיהנם", הלימוד שמעשי האדם חושך הם מצד דבקותם לרע. ומחלוקת ר' יהודה ור' נחמיה היא באופני הלימוד – מאיזו בחינה שלך קל לנו יותר ללמוד כשמתבוננים בחסרון האדם במה שהוא אדם. (כך יש לפרש את דברי מהר"ל שם). הרי שכאשר שאלו חז"ל "מהיכן בא?" כיוונו לסיבה התכליתית, דהיינו מה שהיה למצרים ללמוד מהחושך אשר זוהי תכליתו וזוהי סיבתו ומוצאו "משם בא החושך" (שם). ולפי זה נראה לבאר את ענין גאולת עם ישראל באופן אשר אין להם שום עניין של שייכות ושותפות בגאולה כמבואר לעיל.

תחושת הגאווה שבאדם – בשקר יסודה!

אחד הגורמים המפריעים לאדם לראות ולהבין שהכל מאיתו יתברך והוא לבדו פועל ויוצר הכל היא ההרגשה שהוא צד בעניין, שהוא גם כן עשה או יעשה, ואף אם אינו עושה בפועל עדיין הוא חש שיש בכך דיבורו או מעמדו לפעול, ואף אם אינו פועל, בכל אופן, עצם הידיעה של אחרים על כך שיכול הוא לפעול גורמת להם להגיע למחשבה שהוא אדם עם כוחות ויכולות.

דבר זה מחדיר באדם הרגשה שהוא עשה, פעל ויצר, הגם שבפועל לא עשה דבר, משום שהסובבים אותו נותנים לו הרגשה לפי הבנתו שהוא אדם עם כוחות אשר יש לאל ידו לעשות כל שיחפוץ.

זאת באה התורה בתהליך גאולת עם ישראל ממצרים ללמד, שכשם שבשעה שיצאו ממצרים לא היה להם שום יכולת - לא גופנית ולא נפשית – להילחם, וכל ישועתם ופדייתם מבית עבדים באה להם אך ורק על ידי הקב"ה לבדו, כמו כן יידעו עם ישראל לדורות, כי כל פרט, קטן כגדול, הרי שזה מאיתו יתברך. חובה על האדם להשריש בעצמו שאין עוד מלבדו והכל רק מאת ה'.

שבת שלום ומבורך

מיכאל זכריהו